

John Stuart Mill - klasik liberalismu

13.října 2006 Marek Loužek



Dvě stě let od narození Johna Stuarta Milla si připomínají všichni obhájci lidské svobody. Mill hájil svobodného jedince proti nástrahám revolučního socialismu, ale i proti strnulosti tradičního konzervatismu. Jeho dílo je aktuální i dnes.

Svatý muž

John Stuart Mill (1806–1873) měl ctižádostivého otce. James Mill, od jehož smrti letos uplynulo 170 let, byl skotským teologem, který nevykonával svůj kněžský úřad a osobně učil svého syna. Ve třech letech se mladý John učil řecky a latinsky, v deseti studoval diferenciální počty a ve dvanácti napsal svoji první knihu. Později se však nervově zhroutil a musel absolvovat léčebný pobyt v jižní Francii.

Mill začal studovat na univerzitě práva, ale byl tak vyčerpán, že musel vysokoškolského studia zanechat. Jako jednadvacetiletý se stal úředníkem britské východoindické společnosti, u níž byl zaměstnán jeho otec, a zůstal jím až do svého penzionování v roce 1857. Mill se oprostil od „přehnaného racionalismu“. Začal se věnovat rovněž poezii a filozofii. Pochopil, že city mají v životě lidí neméně významnou úlohu než rozum.

Ve 45 letech se oženil s vdovou Harriet Taylorovou, ženskou právničkou, s níž jej pojilo již od dvaceti let úzké duchovní přátelství. Roku 1865 se stal Mill liberálním poslancem Dolní sněmovny a v parlamentu se zasazoval za práva dělníků a žen (byl stoupencem všeobecného volebního práva). V parlamentu byl pokládán spíše za kazatele než za politika. V dalších volbách roku 1868 už nebyl podruhé zvolen.

Vůdce konzervativců Disraeli i vůdce liberálů ho ironicky charakterizovali jako „svatého muže“. Milla netížily existenční starosti a velkoryse pomáhal svým současníkům, např. Comtovi či Spencerovi. Po roce 1868 odjel se svou ženou a nevlastní dcerou do Avignonu, kde žil v ústraní až do smrti. Když zemřela jeho žena, mohl to Mill jen těžko překonat. Zemřel v Avignonu ve věku 67 let.

Fenomenální dílo

Svým dílem Mill zasáhl nejen do ekonomie, ale i filozofie, logiky, etiky a politiky. Vystavěl pozitivismus, vymezil se však od představ Comta a pokusil se mu dát pevný vědecký základ. Millovo hlavní filozofické dílo se jmenuje „Systém deduktivní a induktivní logiky“ (1843). Protože zkušenost

je jediným zdrojem poznání, je to indukce (závěr z jedinečného k obecnějšímu), která je podle Milla jediným přípustným postupem poznání.

Ve svých „Principech politické ekonomie“ (1848) nabídl Mill shrnutí nejdůležitějších teoretických výkonů tehdejší ekonomie ve formě systematické učebnice. Mill zkoumal tvorbu tržní ceny a formuloval závislost ceny, nabídky a poptávky. Přispěl i k teorii mezinárodního obchodu. Největší Millův přínos spočíval v popularizaci ekonomie, protože ekonomii prezentoval mnohem srozumitelněji než jeho předchůdci.

Pro klasické liberály se Mill navěky zapsal svým spisem „O svobodě“ (1859). Svobodu Mill obhájí nejen proti útokům státu prostřednictvím represivních zákonů, nýbrž rovněž proti tyranii příliš kritického veřejného mínění a omezujících konvencí. V atmosféře duševního otroctví vznikali tu a tam velicí individuální myslitelé a budou stále vznikat. Ale nikdy nepovstal a nepovstane v takové atmosféře duševně cílý národ.

Proslulým se stal Mill svými „Úvahami o vládě ústavní“ (1861). V nich se představuje jako odpůrce autoritářství a zastánce zastupitelské demokracie. Idea moderní demokracie nespočívá v tom, že lid sám sobě vládne, nýbrž v tom, že kontroluje ty, kdo vládnou. Zájmy národa jsou uchovány jen tak, když národ má možnost propustit své vládce, což se děje ve svobodných volbách. Mill tak stojí u zrodu liberální demokracie.

John Start Mill (1806-1873)

- anglický filosof a politický
- ekonom
- myšlenkové tradice: liberalismus, utilitarismus
- díla: Systém deduktivní a induktivní logiky (1843), Principy politické ekonomie (1848), O svobodě (1848), Úvahy o vládě ústavní (1861)